

УДК 811.161.81'23

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.12.2019.189346>

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ Й ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЇЇ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Субота Л. А.

Національний фармацевтичний університет

У статті схарактеризовано основні принципи навчання під час підготовки іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей на заняттях з української мови. Обґрунтовано важливість дотримання цих принципів в процесі вироблення вміння продукувати власні висловлювання, аргументувати та відстоювати свою позицію в конкретних комунікативних ситуаціях. Окреслено актуальні питання реалізації принципів, зокрема системності та послідовності, комунікативної спрямованості навчання, взаємопов'язаності видів мовленнєвої діяльності, діалогізації навчання, дискурсивно-текстоцентричного, зв'язку теоретичних знань із практичною діяльністю, урахування індивідуальних особливостей у формуванні комунікативної компетентності іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей.

Науковий текст розглянуто як одиницю комунікації, як кінцевий результат процесу мовленнєвої діяльності, що виконує комунікативну функцію та сприяє забезпеченню потреб спілкування, подальшому створенню дискурсів різних типів (усних і писемних) відповідно до комунікативного наміру в межах конкретної ситуації. Визначено основні шляхи практичного застосування принципів навчання в освітньому процесі. З'ясовано, що принципи навчання, утворюючи єдину систему, сприяють досягненню поставлених цілей навчання, його ефективності.

Звернено увагу, що використання загальнодидактичних і лінгводидактичних принципів у кожній конкретній навчальній дисципліні має свої особливості. Доведено, що успішність навчання української мови, побудова оптимальної системи навчання безпосередньо залежить від реалізації в освітньому процесі основних дидактичних, лінгвістичних, психологічних і власне методичних принципів.

Ключові слова: принципи навчання, комунікативна компетентність, систематизація, мовленнєва діяльність, комунікація, діалог, освітній процес.

Subota L. A. Principles of teaching Ukrainian as a foreign language and the main ways of its rational usage.

The article characterizes the major principles of teaching Ukrainian to international students of pharmaceutical department during the preparatory course at Ukrainian classes. It has been proved that producing the original utterances, creating the critical statements and defending the position by a variety of linguistic means during the process are of utmost importance in the specific communicative situations. We outline the significant issues of the realization of the principles, in particular systemics and consistency, communicative character of teaching, the interconnection of kinds of speech activities, the necessity for increasing the proportion of dialogues, discourse and text-centric principles, connection of theory and practice and taking into consideration individual peculiarities in forming communicative competence of foreign students of pharmaceutical specialities.

The scientific text has been defined and regarded as the unit of communication and as the final product of speech activity that realizes the communicative function and benefits provision for communicative needs, further creation of discourses of various types (oral and written) according to the communicative intention within the specific situation.

The main ways of practical applying teaching principles in the educational process have been determined. It has been proved that teaching principles are closely connected and, thus, create the unified system aimed at providing the achievement of the set goals of learning process and define effectiveness of the process. It has been stated that applying general didactic and linguodidactic principles in the specific subject is marked with the distinguished characteristics typical of the subject under discussion. We suppose that success of teaching Ukrainian and building the optimal system of learning is dependent on the realization of the major didactic, linguistic, psychological and methodical principles in the educational process.

Key words: teaching principles, communicative competence, systematization, speech activity, communication, dialogue, education process.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Стратегічною метою системи сучасної освіти є формування комунікативно компетентної мовної особистості, яка вільно послуговується усним і писемним мовленням, володіє мовою навчання. Процес навчання здійснюється з опертям на закономірності, закони навчання і завдання освіти, що спрямовують освітній процес для досягнення поставлених педагогічних цілей. Нормативні основи навчання визначають дидактичні принципи, які

охоплюють вивчення конкретної дисципліни на всіх етапах навчання та зумовлюють успішність і ефективність освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізу й обґрунтуванню системи лінгводидактичних принципів у процесі навчання української мови присвячено низку праць відомих мовознавців і методистів (З. Бакум, З. Валюх, М. Вашуленко, Л. Голубнича, Є. Голобородько, О. Горошкіна, С. Караман, Я. Коменський, А. Кузьмінський, І. Кучеренко,

В. Лозова, С. Луцак, В. Мельничайко, Ф. Науменко, І. Олійник, В. Омеляненко, О. Панченко, І. Підласий, М. Пентилюк, К. Плиско, К. Ушинський, М. Фіцула, А. Чистякова та ін.). Науковці зазначають, що застосування принципів навчання є необхідною умовою, яка сприяє підвищенню якості та ефективності освітнього процесу, педагогічної діяльності.

Водночас аналіз педагогічної, психологічної та філософської наукової літератури засвідчує відсутність єдиного погляду і єдиної системи щодо лінгводидактичних принципів навчання.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – розглянути основні принципи навчання, визначити раціональні шляхи їх практичного застосування у процесі навчання української мови як іноземної.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед необхідно з'ясувати дефініції понять «принципи» і «принципи навчання». Принципи (від лат. *principium* – основа, початок) – це: 1) основне, вихідне положення будь-якої наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. ін.; 2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось, спосіб створення або здійснення чогось [13, 941]. Дидактичні принципи (за Г. Ващенко, «принципи навчання») – це «ті вихідні теоретичні положення, керуючись якими педагог вибирає відповідні засоби навчання: дидактичний (навчальний) матеріал, методи і прийоми його вивчення, організаційні форми опрацювання» [4, 26]. У Новому словнику методичних термінів зазначено, що «дидактичні принципи навчання» спираються на розроблені в дидактиці положення теорії освіти й навчання, використовуються у процесі навчання будь-якої дисципліни і не залежать від предмета навчання [12, 62]. Водночас дидактичні принципи кожної конкретної дисципліни мають свої особливості, що відображають специфіку змісту предмету, який вивчають [там само].

Загальнодидактичні й лінгводидактичні принципи навчання слугують основою вивчення дисципліни «Українська мова як іноземна», впливають на зміст, методи, форми організації на всіх етапах навчання. Концептуальними підходами до класифікації та систематизації принципів навчання (за А. Щукінін) вважаємо лінгвістичні, психологічні та дидактичні основи навчання української мови, на які викладач орієнтується у своїй роботі. Загальнодидактичні й лінгводидактичні принципи тісно між собою пов'язані. Вони утворюють єдину систему, мета яких – забезпечити досягнення поставлених цілей навчання, його ефективність. До комунікативного методу зараховуємо такі основні принципи: системності та послідовності, комунікативної спрямованості навчання, взаємопов'язаності видів мовленнєвої діяльності, діалогізації навчання, дискурсивно-текстоцентричний, зв'язку теоретичних знань із практичною діяльністю, урахування індивідуальних особливостей студентів. Розглянемо їх детальніше.

Принцип *системності* та *послідовності* зорієнтований на ґрунтовність викладання системи знань, умінь і навичок, вивчення навчального матеріалу

в логічному взаємозв'язку, в певній послідовності. Інакше кажучи, знання, уміння і навички повинні формуватися системно, в певному порядку, для того щоб кожен елемент освітнього процесу був логічно пов'язаний з іншим, при цьому формування нових знань відбувається на базі актуалізації опорних знань, засвоєних раніше, а ті, своєю чергою, створюють підґрунтя для засвоєння подальших знань. Йдеться про творчий підхід до навчання, вибір раціональної системи навчання, логічний перехід від засвоєного матеріалу до нового. Необхідність дотримання принципу системності зумовлено тим, що навчання завжди повинно мати послідовний, системний, контрольований характер. Відповідно до мети та змісту навчання викладач обирає і застосовує необхідні методи й прийоми навчання, що ґрунтуються на принципах – від простого до складного, від відомого до невідомого з урахуванням майбутнього фаху іноземних студентів фармацевтичного профілю.

Принцип системності у словнику методичних термінів позначено як методичний принцип навчання, згідно з яким, мова постає як системне утворення, що складається з взаємопов'язаних елементів різних структурних рівнів, об'єднаних в єдине ціле. Реалізація принципу системності передбачає: 1) формування у свідомості учнів уявлення про мову як цілісну систему, що становить сукупність елементів (фонетичних, лексичних, граматичних) і правил їх уживання в мові; 2) навчання морфології на синтаксичній основі; 3) освоєння граматики в органічному зв'язку з лексикою [12, 276].

Із принципом системності безпосередньо пов'язаний принцип послідовності. Системність розглядаємо як внутрішньо організовану сукупність мовних елементів, одиниць мови, об'єднаних стійкими зв'язками й відношеннями, що є визначальними для побудови іноземними студентами власних висловлювань мовними засобами. Принцип системності й послідовності, покликаний узагальнити мовні елементи, уможливує з'ясування закономірностей функціонування мовних одиниць різних рівнів і водночас на різних етапах освітнього процесу в логічній послідовності.

Кожному рівню навчання притаманні свої визначальні чинники функціонування, врахування індивідуальних особливостей іноземних студентів. Принцип системності та послідовності вимагає перевірки й оцінки знань іноземних студентів протягом усього періоду навчання у ЗВО. Постійна перевірка привчає студентів серйозно і систематично працювати впродовж навчального року.

Таким чином, принцип системності й послідовності передбачає логічний і поступовий виклад матеріалу, тобто поєднувати новий матеріал з раніше вивченим.

Серед основних принципів комунікативного методу навчання вагоме місце посідає принцип *комунікативної спрямованості навчання*. Принцип комунікативної спрямованості навчання є провідним принципом комунікативної методики викладання української мови як іноземної, результативним засобом здійснення продуктивної навчальної діяльності іноземних студентів у ЗВО. Орієнтована

ний на вивчення мови через спілкування, практичне оволодіння студентами української мови на основі комунікативних ситуацій, через успішну реалізацію мовленнєвої діяльності, він дає змогу іноземним студентам досягти певного рівня комунікативної компетентності.

Комунікативна спрямованість навчання – передумова успіху в практичному оволодінні мовленнєвими навичками і вміннями, створення на занятті таких умов, які б заохочували іноземних студентів до комунікації, можливості висловлювати свої думки, формулювати власні погляди, доводити особисті переконання мовою, яку вивчають. Найважливішим елементом успішної реалізації цього принципу є формування в іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей умінь і навичок усного мовлення – говоріння та аудіювання. Уміння орієнтуватися в ситуаціях, що моделюють реальне спілкування, сприяють ефективному оволодінню навичками мовлення, різними видами мовленнєвої діяльності. Під час навчання за комунікативним методом іноземні студенти фармацевтичних спеціальностей набувають комунікативної компетентності – здатності адекватно користуватися мовою навчання в межах конкретної ситуації.

Досвід практичної роботи засвідчує, що без відповідного комунікативно спрямованого навчального матеріалу за фахом досить важко виробити в іноземних студентів стійкі навички усної комунікації. Досягнення необхідного рівня комунікативної компетентності, наявність комунікативних навичок сприяють розвитку в іноземних студентів здатності вільно спілкуватися у відповідних ситуаціях, спрямованих на урахування потреб мовленнєвої комунікації в процесі виконання різноманітних вправ і завдань, що зумовлені цільовою настановою спілкування (формулювати свої думки; доводити або спростовувати висунуте положення; висловлювати своє ставлення до порушеної проблеми; інформувати; переконувати співрозмовника у своїх поглядах; аргументовано дискутувати на різні теми; доходити певних висновків).

У процесі формування комунікативної компетентності іноземних студентів урахуємо принцип *взаємопов'язаності навчання видів мовленнєвої діяльності*, що передбачає вивчення мови з одночасним формуванням чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Базовими положеннями принципу взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності у процесі оволодіння мовою навчання та формування діалогічного мовлення стали праці науковців різних напрямів (І. Зимня, В. Бадер, С. Ніколаєва, О. Щукін та ін.).

Мовленнєві вміння та навички слугують важливим компонентом системи формування комунікативної компетентності іноземних студентів. Уміння чітко висловлювати власні думки є вирішальним при реалізації основних завдань комунікації. Розвиток мовленнєвої компетентності іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей у процесі навчання видів мовленнєвої діяльності передбачає засвоєння техніки вільного спілкування мовою, яку вивчають.

До писемного й усного мовлення зараховуємо: уміння сприймати, розуміти усне й писемне мовлення, самостійно створювати діалогічні й монологічні висловлювання в навчально-професійній сфері спілкування. Із цих міркувань зосередимо увагу на тих випадках, коли студент говорить українською мовою, веде діалог зі співрозмовниками в межах загальнонавчальної тематики, але не може зрозуміти та коректно висловлювати думки чи дискутувати на фахову тематику, відстоювати власні погляди. Для іноземного студента, орієнтованого на професійне спілкування, важливо знати та співвідносити мовні засоби із завданнями й умовами спілкування. Ситуація створює мотив для породження тексту, викликаючи мовленнєві дії, певну інтенцію, а, як відомо, саме інтенція, мотив і концепт лежать в основі будь-якого тексту. «Концепт зумовлює змістову будову тексту, а через нього – логічну» [7, 110]. У лінгвістичних працях інтенцію розуміють як комунікативний мовленнєвий намір, мету висловлювання комунікантів.

Зазвичай діалогічне мовлення уналежують до усного, а монолог – до писемного мовлення. Писемне мовлення розглядають як організовану форму монологічного мовлення, що відбувається у процесі графічної фіксації написаного і його читання. Виконання різних видів письмових вправ (підготовчих, тренувальних, завершальних) має позитивний вплив на процес навчання іноземних студентів у ЗВО, позаяк уможливує закріплення нових знань і навичок вивченого за рахунок практичної діяльності. Позитивні якості, притаманні писемному мовленню (логічність, простота, стилістичність, доцільність, виразність, відповідність літературним нормам тощо), впливають і на усне мовлення. Отже, писемне мовлення як важливий складник навчання української мови дає змогу за допомогою системи графічних знаків фіксувати повідомлення для передачі іншим особам, забезпечувати спілкування.

Вагомого значення у процесі навчання української мови як іноземної набуває організація навчання професійно спрямованого аудіювання (від лат. *audire* – чути), яка передбачає процес сприйняття і розуміння усної мови. В усному мовленні аудіювання слугує ефективним засобом навчання, що, крім своєї основної, власне комунікативної ролі, виконує і багато допоміжних функцій: стимулює мовленнєву діяльність студентів, є засобом формування навичок і умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності, сприяє підтриманню досягнутого рівня володіння мовленням, підвищує ефективність зворотного зв'язку і самоконтролю. Тому без перебільшення можна стверджувати, що правильна організація навчання аудіювання при комунікативній орієнтованості сучасної методики є однією з основних умов успішного оволодіння мовою в цілому [8, 325].

Аудіювання протиставляється терміну «слухання» та тісно пов'язане з навчанням усного мовлення (діалогічного і монологічного). Система вправ для навчання професійно орієнтованого аудіювання на практичних заняттях з української мови має враховувати рівень сформованості психологічних механізмів аудіювання іноземних студентів. Серед психологічних механізмів навчання професійно орі-

ентованого аудіювання виокремлюють такі: механізм антиципації, або ймовірного прогнозування; механізм внутрішнього промовляння; механізм сегментування мовленнєвого ланцюга; механізм оперативної пам'яті; механізм довготривалої пам'яті; механізм осмислення [11, 116–117].

Навички аудіювання формуються тільки в процесі сприйняття мови на слух. Організація навчання аудіювання іноземних студентів на заняттях з мови побудована в основному на оригінальних наукових текстах за фахом і виконанні спеціальних завдань.

Читання базується на формуванні у студентів прийомів ефективного опрацювання текстової інформації, що передбачає осмислене читання, запам'ятовування, засвоєння матеріалу з метою подальшого відтворення та використання в навчально-професійній діяльності. При цьому враховуємо, що під час навчання студентам доводиться опрацювати значний обсяг навчальної літератури за фахом, яку вони намагаються прочитати з певною швидкістю, використовуючи потрібний вид читання для різних частин тексту. У методичній системі навчання читання (за М. Уестом) запропоновано застосування прийомів і методів, що мають активізувати процес читання, його розуміння, запам'ятовування, відтворення. Водночас актуальним є метод активізації резервних можливостей студента, спрямований «на комплексний розвиток особистості того, хто вчиться, на цілісне формування інтелектуальних, емоційних і мотиваційних її сторін» у розкритті творчих резервів, вірі у свої сили, бажанні вчитися [5, 77].

Створення лінгвістичної бази забезпечує формування мовних і мовленнєвих навичок, сприяє розвитку вмінь слухати, говорити, осмислювати почуте. Взаємопов'язане навчання видів мовленнєвої діяльності видається найбільш доцільним у такій послідовності: від усного мовлення – до писемного, від пасивних форм володіння мовою (читання, слухання) – до активних форм (говоріння, письмо).

Дієвим чинником підвищення пізнавальної активності іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей слід назвати принцип *діалогізації навчання*.

У лінгводидактиці діалогізації навчання сприяє активна самостійна розумова діяльність особистості, тобто уміння розуміти мову співрозмовника; швидко реагувати на висловлювання співрозмовника; здатність продовжувати діалог [10, 54]. Організації освітнього простору у формі конструктивного діалогу досягають за рахунок використання діалогічних методів, подолання психологічного бар'єру між викладачем і студентом. Уважаємо, що одним із найбільш важливих моментів у процесі спілкування є та взаємодія, що встановлюється між викладачем і студентом. Викладач взаємодіє зі студентами на основі своєї професійної компетентності. Взаємодія в процесі спілкування «викладач ↔ студент» найбільш ефективна в умовах спільної діяльності, що залежить від взаємного впливу. Вважаємо, що така взаємодія є провідною умовою успішної спільної предметно-практичної діяльності викладача та студента.

Як зазначає Л. Бірюк, «організація комунікативно орієнтованого середовища за принципом діалогі-

зації навчання характеризується можливістю обміну думками і є таким засобом комунікації, коли кожна зі сторін визнає іншу як рівну, виявляє до неї інтерес, визнає її відмінності, поважає її унікальність» [3, 21]. Доцільним є створення комунікативних ситуацій у формі діалогу, оскільки принцип діалогічності передбачає природне та повне використання мовленнєвих умінь у процесі реальної комунікації. Це означає, що основною процесуальною характеристикою комунікативно орієнтованої підготовки майбутнього фахівця є навчальна комунікація, що актуалізує, робить значущими особистісні й професійні функції студентів.

Діалогізацію освітнього процесу розглядаємо як систему роботи, спрямовану на підвищення пізнавальної активності особистості та забезпечення професійної підготовки фахівців для фармацевтичної галузі. Термін «діалогізація» у словнику української мови визначено як «виклад літературного твору у формі діалогу» [14, 295]. За визначенням Л. Сахарчук, діалог – це найпоширеніший і найдавніший вид мовленнєвої діяльності, через яку безпосередньо реалізується соціальна комунікація [6, 184]. Використання діалогу в навчанні української мови є необхідною умовою вдосконалення процесу формування комунікативної компетентності іноземних студентів за допомогою апробованої системи завдань.

Система завдань спрямована на розвиток таких навичок і вмінь: відтворення тексту-зразка з перебудовою або доповненням його змісту, підготовленого та непідготовленого мовлення на матеріалі одного чи кількох джерел. Завдання цього типу слугують для закріплення навчального матеріалу, спонукають іноземних студентів відпрацьовувати мовні моделі в реальному спілкуванні, звичку висловлювати свої думки мовою, яку вивчають, розвивають уміння вести діалоги, що дуже важливо для участі в семінарах, для виступів на конференціях, захисту курсових і дипломних робіт. Водночас у студентів удосконалюються навички та вміння точно й логічно формулювати свою думку, правильно ставити запитання, доречно відповідати на поставлені запитання. З огляду на тісний зв'язок мови й мовлення навчальну діяльність іноземних студентів організовано таким чином, щоб вони виконували вмотивовані дії з мовленнєвим матеріалом для розв'язання комунікативних завдань, спрямованих на досягнення цілей і намірів спілкування мовою, яку вивчають.

Система навчання діалогу передбачає оволодіння мовленнєвими вміннями і навичками з урахуванням структурних компонентів діалогічної навчальної діяльності: *мотиваційного* (інтерес до діалогічного вербального спілкування засобами української мови), *комунікативного* (увага до комунікативних ознак мовлення), *організаторського* (володіння ситуацією спілкування, керівництво навчальною дискусією), *креативного* (висловлення оригінального бачення проблеми у процесі професійного діалогу), *емоційного* (емоційний вплив на співрозмовника засобами української мови в поєднанні з невербальними), *оцінного* (аналіз студентами результатів спільної бесіди, оцінка і самооцінка

ними можливостей організувати та реалізувати діалогічне навчання в освітніх закладах).

Важливим завданням методики навчання діалогу вважають формування умінь у певній навчально-мовленнєвій ситуації починати діалог з використанням відповідної ініціативної репліки. Діалогу притаманні стандартні короткі фрази, де кожна наступна фраза пов'язана з попередньою; логічні наголоси, виділення за допомогою інтонаційних засобів того значущого, про що запитує співбесідник.

Навчання супроводжується комплексом тренувальних вправ, що передбачають заучування готових мовних зразків, виконання мовленнєво-розумових завдань, засвоєння елементів діалогу, самостійну будову діалогу на основі запропонованої навчальної комунікативної ситуації. Кінцева мета виконання навчальних завдань полягає у формуванні навичок (тобто автоматизованих умінь) практичного використання діалогічних реплік, відпрацюванні іноземними студентами вмінь створювати власні діалогічні різних функціональних типів. Досягненню цієї мети мають бути підпорядковані (прямо чи опосередковано) всі пропоновані мовні завдання та мовленнєві вправи, над якими працюють іноземні студенти на заняттях з української мови. Діалогізація навчання зумовлює систематичність і активність роботи на практичних заняттях, послідовне і регулярне виконання комунікативних завдань, сприяє розвитку і вдосконаленню усного мовлення іноземних студентів ЗВО.

Формування комунікативної компетентності іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей у процесі навчання української мови побудовано також на *дискурсивно-текстоцентричному* принципі, який передбачає визнання професійно орієнтованого тексту найважливішою одиницею навчання у ЗВО. Реалізується такими напрямками: навчання мови здійснюється на основі тексту як одиниці мови, завдяки якій відбувається пізнання мовних явищ та засобів, формується система мовних понять; текст виступає як мовленнєвий витвір, результат використання системи мови, оскільки з опертям на нього вивчають мову в дії, засвоюють закономірності функціонування мовних засобів у мовленні; текст – основний засіб оволодіння усною та писемною формами українського мовлення, оволодіння мовленнєвою діяльністю у всіх її видах (читання, говоріння, аудіювання, письмо), він є підґрунтям формування комунікативної компетенції; текст є засобом створення ситуацій, за допомогою яких здійснюється реальне спілкування [1, 142]. Дискурсивно-текстоцентричний принцип вважають одним із засадничих принципів навчання, позаяк саме текст є джерелом для аналізу мовних одиниць різних рівнів, пов'язаних з конкретною мовленнєвою ситуацією.

Різні аспекти реалізації дискурсивно-текстоцентричного принципу в процесі навчання української мови іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей досі перебувають поза належною увагою науковців. У комунікативній лінгвістиці текст як об'єкт наукового пізнання співвідноситься з поняттям «дискурс». Їх часто вживають як синоніми.

У більш загальній формі текст розуміють як складний дискурс.

Дискурсивно-текстоцентричний принцип – це складний комунікативний процес сприйняття і творення повідомлення, пов'язаний із сукупністю мовленнєвих дій, виконуваних адресатами в контексті певної соціальної ситуації, де текст виступає і як предмет мовлення (лінгвістичний план), і як його продукт, і як основний засіб комунікації (методичний та комунікативний плани) [9, 76].

Вивчення мови на основі текстів за фахом, наявність необхідних мовних одиниць, завдання для самостійного опрацювання навчального матеріалу, побудова та мовне оформлення власних висловлювань різних типів і стилів мовлення ґрунтуються на дискурсивно-текстоцентричному принципі, зокрема в аспекті опанування мовних одиниць на основі професійно орієнтованих текстів та їх мовленнєвої реалізації під час комунікації.

Дискурсивно-текстоцентричний принцип позитивно впливає на процес навчання, серед іншого на активізацію навчально-пізнавальної діяльності, підвищення інтересу іноземних студентів до вивчення української мови.

Принцип особистісно орієнтованого навчання, *урахування індивідуальних особливостей* іноземних студентів – одна з головних передумов якісної освіти. Урахування індивідуальних особливостей іноземних студентів у процесі навчання української мови є необхідним, позаяк будь-який вплив на організм викликає відповідну реакцію. Тому завдання педагога повинно полягати в діалогічній взаємодії зі студентом як з особистістю, створенні сприятливих умов для всебічного розвитку іноземного студента, для розкриття та реалізації його потенційних можливостей в обраній майбутній професії.

Використання індивідуальних форм роботи на заняттях з української мови як іноземної сприяє реалізації особистісно-орієнтованого підходу до кожного студента і є необхідною умовою успішної взаємодії на всіх етапах навчання у ЗВО. Зазначимо, що комунікативно-творча і психологічно-комфортна педагогічна взаємодія, взаємовплив і взаєморозуміння викладача та студентів, стосунки на рівноправній основі спілкування в межах освітнього процесу забезпечують перехід від монологічного до діалогічного мовлення. Призначення викладача – створити атмосферу для успішного діалогу зі студентами та забезпечити організацію індивідуальних і групових форм спілкування. Основне завдання викладача полягає в тому, щоб забезпечувати іноземних студентів знаннями, необхідними для ведення бесіди, участі в обговоренні, публічного виступу.

Отже, навчання української мови буде результативнішим, якщо реалізувати принцип урахування індивідуальних особливостей іноземних студентів. Суб'єктні взаємини між викладачем і студентами та їхні міжособистісні стосунки – основна умова результативного навчання.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Підсумовуючи зазначене, можемо констатувати, що принципи навчання лежать в основі вивчення будь-якої дисципліни,

зокрема української мови, як взаємопов'язані вихідні положення, що визначають стратегію і тактику освітнього процесу на кожному етапі навчання іноземних студентів у ЗВО. Основні дидактичні принципи формування комунікативної компетентності виявляються у певному взаємозв'язку та взаємозалежності, пов'язані із цілями, змістом, методами, прийомами, організацією навчання й дотриман-

ням таких взаємопов'язаних педагогічних умов: вивчення індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу; організація диференційованого навчання, індивідуальний підхід до кожного студента, створення педагогічної ситуації, яка б сприяла формуванню пізнавальної й творчої активності іноземних студентів, підвищенню інтересу до вивчення предмету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії : монографія. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. 338 с.
2. Бессонова Л. Е. Коммуникативные аспекты политического дискурса. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Филологические науки*. Симферополь, 2004. Т. 16. № 1. С. 22–27.
3. Бірюк Л. Я. Концептуальні засади формування комунікативної компетентності з російської мови майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія : Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Глухів, 2013. Вип. 22. С. 19–23.
4. Вашуленко М. Українська мова і мовлення в початковій школі : методичний посібник. Київ : Освіта, 2006. 268 с.
5. Петровский А. В., Китайгородская Г. А. К некоторым вопросам активизации учебной деятельности. *Методы интенсивного обучения иностранным языкам* : сб. науч. трудов. Москва : МГПИИЯ им. М. Тореза, 1979. Вып. 5. С. 77–88.
6. Сахарчук Л. І. Діалог як базова одиниця мовлення. Проблеми семантики слова, речення та тексту. Київ, 2001. Вип. 6. С. 184–187.
7. Серажим К. С. Текст як комунікаційне вираження дискурсу. *Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки* : зб. наук. статей / гол. ред. В. О. Толок. Запоріжжя : ЗДУ, 2001. № 1. С. 109–115.
8. Субота Л. А. Дискурс научного текста как продукт коммуникации в процессе обучения иностранных студентов. *Функционализм как основа лингвистических исследований* : материалы XII Междунар. конф. по функциональной лингвистике (Ялта, 3–7 октября 2005 г.). Ялта, 2005. С. 324–327.
9. Субота Л. А. Текст в системе обучения научному дискурсу иностранных студентов медико-фармацевтических вузов. *Русская филология. Вестник Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды* : сб. науч. трудов. Харьков, 2006. № 1/2. С. 76–79.
10. Уайзер Г. М., Климентенко А. Д. Развитие устной речи на английском языке : V–VIII классы. Москва : Просвещение, 1965. 145 с.
11. Чистякова А. Б. Методика обучения иностранных студентов языку в вузе : Виды речевой деятельности. Харьков : ООО «Эдэна», 2009. 159 с.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

12. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва : Изд-во ИКАР, 2009. 448 с.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
14. Словник української мови : в 11 тт. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1971. Т. 2. 550 с.